

Koronasituasjonen, kunst- og kulturfeltet og Kulturfondet

Rapport fra Kulturrådet for perioden mars 2020 –
juni 2021

Innhold

Rådets grep i koronasituasjonen	3
Ekstraordinær utlysning	3
Økning av Kulturfondet fra Kulturdepartementets koronamidler	3
Tilpasninger av tilskuddsordninger og forvaltning	4
Påvirkning på søknadsomfang	4
Hva har preget kunst- og kulturfeltet i koronasituasjonen?	5
Generelle tendenser	5
Musikk	7
Scenekunst	9
Visuell kunst	10
Litteratur	11
Tidsskrift og kritikk	11
Kulturvern	12
Tverrgående områder	12
Kulturfondet i gjenåpning og gjenoppbygging	13

Forsidebilde: Jungelen er andre del av Tigerstadteatret og Oslo Nye Teaters satsing Teater til ungdommen. Forestillingen er laget særlig med tanke på smittevern og den pågående korona-situasjonen. Trikkehallen i Oslo ble bygget om til en tropisk jungel og i løpet av forestillingen avdekkes det hva som skjer med Oslo etter klimasammenbrudd og britisk invasjon. Oppsetningen fikk tilskudd fra Kulturfondets koronaordning i 2020. Foto: Lars Opstad / Oslo Nye Teater

Koronarestriksjoner, nedstenginger og smittevernstiltak har det siste halvannet året gitt store utfordringer og uforutsigbare vilkår for kunst- og kulturlivet. Kulturrådet har fulgt situasjonen tett siden mars 2020.

Gjennom sine over 100 fagutvalgsmedlemmer, oppnevnt blant kunstnere og kulturaktører fra hele landet, har rådet holdt seg løpende orientert om utviklingstrekk og behov i feltet. Fagutvalgenes referater fra behandling av søknader til Kulturfondet danner et viktig kunnskapsgrunnlag for denne rapporten. Den beskriver både hva rådet har sett og hva vi har gjort siden koronapandemien startet.

Rådets grep i koronasituasjonen

Rådet fordeler årlig Kulturfondets omkring 900 mill. kroner til prosjekter og virksomheter innenfor visuell kunst, musikk, scenekunst, litteratur, tverrgående områder, tidsskrift og kritikk og kulturvern. Kulturfondets tilskuddsordninger har løpt som normalt gjennom pandemien, og har bidratt til kontinuitet i en situasjon som har vært svært uforutsigbar for kulturlivets aktører. Rådet har samtidig justert og tilpasset virkemidlene til den situasjonen kulturfeltet har vært i, og har tatt flere grep for å sikre at aktørene i det frie feltet kunne fortsette å satse på kunstnerisk og kulturell produksjon og formidling av innhold til publikum over hele landet .

Ekstraordinær utlysning

Allerede i mars 2020 satte rådet av 30 mill. kroner til en ekstraordinær utlysning av midler som skulle tildeles raskere enn de ordinære ordningene. Målet var å bidra til nyskaping, tilpasning av eksisterende produksjoner og formidling av innhold innenfor de rådende smitteverntiltakene. Så mye som 1400 søknader med samlet søknadssum på 270 mill. kroner, kom inn til søknadsfristen i mai. Midlene ble fordelt til 294 prosjekter.

Den store og varierte søknadsporføljen tilkjennega en prekær økonomisk situasjon i kulturfeltet som følge av pandemien og samfunnets nedstenging. Samtidig viste søkerne stor vilje til å skape og formidle kunst og kultur under helt endrede betingelser og stor kreativitet med hensyn til å nå ut til publikum på nye måter.

Økning av Kulturfondet fra Kulturdepartementets koronamidler

Regjeringen har bevilget store ekstraordinære midler til ulike koronatiltak på Kulturdepartementets budsjett (per 1. juli totalt 10,2 milliarder kroner jfr pressemelding fra KUD) for å bøte på pandemiens konsekvenser for kulturlivet.

Den største andelen ble lagt inn i to helt nye støtteordninger, nemlig kompensasjonsordningen og stimuleringsordningen. Begge ordningene er Kulturdepartementets ordninger, med forvaltning lagt til Kulturrådets administrasjon. I tillegg til de nye ordningene, ble en mindre andel av regjeringens bevilgning lagt inn som en styrking av etablerte tilskuddsordninger, som Norsk kulturfond og Statens kunstnerstipend. Kulturfondet ble styrket med 90 mill. kroner i 2020 og 90 mill. kroner i 2021.

De politiske målsettingene med tilleggsbevilgningene til Kulturfondet var å hjelpe sektoren til gjenåpning og fornyelse, styrke særlig rammede kunstnergrupper og bidra til et mangfoldig kunst- og kulturliv under krisen. Økningene har gitt romsligere økonomiske rammer på en rekke eksisterende tilskuddsordninger og har muliggjort høyere tildelingsprosent, høyere tilskuddsbeløp ved behov og tilskudd til et bredere spekter av gode søknader fra hele landet.

Tilpasninger av tilskuddsordninger og forvaltning

For å bidra til forutsigbarhet for kunstnerbefolkningen og kulturaktørene i denne spesielle tiden, har rådet foretatt tre ekstraordinære forvaltningsmessige grep. Overordnet har rådet prioritert kontinuitet i tilskuddsordningenes frister, fokus på saksbehandling og å forhindre forsinkelser i utbetalinger. Videre er tilskudd blitt opprettholdt ved avlysninger. Rådet har også lagt vekt på å vise stor fleksibilitet og romslighet ved endringer og utsettelse i prosjekter og arrangementer.

Tilskuddsmottakerne har uttrykt tydelig ønske om å realisere prosjekter som har fått tilskudd fra fondet og har vist stor vilje og evne til å tilpasse seg stadig endrede rammebetingelser. En rekke utsettelse har vært begrunnet i midlertidig nedstengning av scener, utstillingsrom, konsertlokaler og studioer, men også i endringer i prosjektenes kunstneriske sammensetning på grunn av reisebegrensninger, manglende tilgang til utenlandske leverandører, svekket kronekurs og permitteringer. Arrangører og festivaler har måttet vurdere om strenge kapasitetsbegrensninger kunne tillate gjennomføring av arrangementer, både praktisk, kunstnerisk og økonomisk. Endringer har omfattet flytting av formidling fra fysiske til digitale formater, nedskalerte programmer, avlysninger av deler av arrangementer og endrede gjennomføringsperioder. Rådet har godkjent slike løpende tilpasninger og endringer, og har også i noen grad tillatt at tilskudd gitt til fremføringer i stedet er blitt benyttet til utvikling og produksjon.

Størst endringsbehov har vist seg for tilskudd gitt til scenefremføringer og konserter. Musiker- og musikkensembleordningen har for eksempel siden mars 2020 behandlet omkring 240 anmodninger om endringer i konsert- og turnèplaner, noe som omfatter rundt 1700 konserter.

Innenfor noen ordninger har det vært åpnet for å kunne søke om tilleggsbevilgninger, for å dekke opp for ekstrakostnader som smittevern hensyn eller utsettelse fører med seg. På enkelte produksjonsordninger har det i perioden også vært mulig å søke om forprosjekter, utprøving, preproduksjon, bearbeiding og videreutvikling av eksisterende verk. Videre har arrangører fått mulighet til å benytte tilskudd til å kunne tilby lokaler og fasiliteter til kunstnerisk produksjon i stedet for formidling og til å tilrettelegge arenaer til gjeldende smittevernkrav.

Disse ulike tilpasningene av rådets virkemiddelapparat har bidratt til å holde liv og aktivitet i kulturfeltet gjennom ulike faser i pandemien, og til å gi publikum kulturopplevelser så langt det har vært mulig.

Påvirkning på søknadsomfang

Pandemiens påvirkning på kulturlivet har gjenspeilet seg i søknadsmengde til Kulturfondet. Det har vært en stor økning i søknader til fondets ordninger. Det største utslaget finner vi på musikkområdet der det på flere ordninger har vært mer enn en dobling av antall søknader. Økningen har kommet innen alle sjangre, men i særlig grad innen populærmusikk, og spiller et år med stor nedgang i konsertinntekter. Bransjens interesseorganisasjoner har vært aktive i å bistå sine medlemmer med å orientere seg i ordninger og regelverk, og nye søkere, som vanligvis får sine inntekter fra helt andre kilder, har henvendt seg til Kulturfondets ordninger.

Også forprosjektordningen på scenekunst har sett stor økning i antall søknader og nye søkere. Aktører fra minoritetsmiljøer, kommersielle scenekunstaktører som f.eks. stand-up-artister og nyutdannede kunstnere fra ulike utdanningsinstitusjoner har søkt til ordningen for første gang. Også etablerte dramatikere, som ikke søker denne ordningen like ofte, søkte under pandemien når rettighetsinntektene sviktet.

ARENA – tilskuddsordning for infrastruktur og kulturbygg, har også fått betydelig flere søknader. Når publikumstilbudet har vært redusert har flere arenaer funnet tid til å utvikle og oppgradere egen infrastruktur og har søkt støtte til dette. Innenfor visuell kunst har vi sett økninger av søknader til publikasjoner og kataloger, et uttrykk for at kunstnere har konsentrert seg om skrive- og publiseringsarbeid for å kompensere for utsatte utstillinger og redusert publikumstilfang.

I den andre enden av skalaen har det vært en tydelig nedgang i antall søknader til formidlings- og arrangørordningene på både scenekunst og musikk. På scenekunst har dette særlig sammenheng med at en stor del av søknadene vanligvis gjelder visninger av norske produksjoner i utlandet. Internasjonale arenaer avventer en mer forutsigbar reisesituasjon før de programmerer gjestespill fra andre land. Når restriksjonene nå heves er det grunn til å forvente en større søkning til arrangør- og formidlingsordningene igjen.

Hva har preget kunst- og kulturfeltet i koronasituasjonen?

Gjennom søknader og rapporter fra tilskuddsmottakere har rådet fått god kjennskap til hva som har rørt seg i kunst- og kulturfeltet gjennom pandemien. Noen deler av feltet har vært sterkt og akutt berørt, andre mer indirekte. Noen følger er av økonomisk art, andre konsekvenser har vist seg i endrede arbeids-, formidlings- og samarbeidsformer.

Koronasituasjonen har også påvirket tematikk og innhold i kulturproduksjonen. Rådet vil løfte fram noen tendenser og eksempler.

Generelle tendenser

Koronasituasjonen synes å ha fremmet nye praksiser og produksjonsmåter, og utfordrer mange av kategoriene kulturfeltet normalt er delt inn i. Festivaler er blitt omdannet til bøker, forestillinger til film, musikkverk til publikasjoner, kunstverk til radio eller fanzine, scenekunst til artikkelsamlinger eller vandring. Også grensene mellom kunst, samtidsdokumentasjon og immateriell kulturarv har vært mindre tydelige.

Denne utprøvingen av, og erfaringer fra, nye formater og former vil være av varig verdi for feltet. Kulturrådet er opptatt av å følge med på utviklingstrekk og vil jobbe systematisk med å sikre at virkemidlene våre treffer kulturfeltet godt også i tiden framover.

Mange enkeltkunstnere synes å ha omstilt seg raskt og tilpasset seg nye vilkår. Mange har fortsatt sitt skapende arbeid som normalt fra eget studio eller hjem, og har flyttet samarbeid med kolleger til digitale flater. Forskjeller mellom kunstnergrupper og produksjonsmåter er samtidig blitt tydelige. For forfattere og mange billedkunstnere, som skaper alene, har ikke koronasituasjonen gitt vesentlige endringer i arbeidssituasjon. Endringene for denne gruppen har ligget på formidlingssiden med avlyste boklanseringer og utstillinger. Kunstnere som skaper og utøver kunst i et kollektiv eller gjennom internasjonalt samarbeid er langt mer påvirket i sin arbeidshverdag. Karanteneerfaringer, savnet av fysisk samarbeid, manglende prøve- og øvelsesmuligheter og andre begrensninger for kunstnerisk virke har kommet til uttrykk, også som tema i kunstneriske prosjekter.

Rådet registrerte, særlig i starten av pandemien, et stort ønske i kulturlivet om å være virksomme. Skape og formidle, til tross for begrensninger og usikkerhet. Prosjektrapporter tyder på at dugnadsviljen og gratisarbeidet blant kunstnere kan ha økt under pandemien, samtidig som tilgangen til betalte oppdrag

har gått ned. Rådet har gjennom lang tid arbeidet strategisk for å sikre rimelige honorarnivåer til kunstnere og fagpersoner, og vil følge med på hvilke konsekvenser pandemien viser seg å ha på kunstnerøkonomien. Stadige utsettelse og avlysninger, nye restriksjoner, manglende mulighet til å jobbe med kolleger og usikker inntektssituasjon har etter hvert også tært på kunstnere og kulturaktører. Noen har forlatt kunstnergjærningen eller kulturyrket, og søkt seg til utdanning eller annet arbeid. Tendensen til økt usikkerhet og lavere inntektsgrunnlag er bekymringsverdig. Et mangfoldig kulturliv er avhengig av rekruttering til kunstneryrket og kultursektoren fra ulike lag, klasser og miljøer.

Flekk er en én-til-én danseperformance skapt av Yaniv Cohen, som skal prøve å løfte humøret hos små barn (5-10 år) som har måttet feire bursdag uten venner på grunn av Covid-19. Samtidig gir prosjektet jobb til dansere som har stått uten arbeidsinntekt og uten mulighet til å nå publikum. Prosjektet har fått tilskudd fra Kulturfondets koronaordning. Foto: Marta Anna Løvberg.

En annen tendens rådet har merket seg i pandemien er et større lokalt fokus. Begrensningene på mobilitet har fremmet lokale samarbeid, formidling i eget nærmiljø og større bevissthet om publikum. Erfaringene er verdifulle i videreutviklingen av kulturformidling framover. Rådet er samtidig oppmerksom på baksiden av tendensen til mindre internasjonal kontakt og utveksling. Det kan være svekket kompetanse, nedbygging av internasjonale nettverk og forsterkede nasjonalistiske tendenser. Rådet har i denne sammenheng sett hvordan det samiske kunst- og kulturfeltet har hatt særlig store utfordringer under pandemien, ettersom kontinuerlig samhandling på tvers av landegrensene er helt avgjørende for produksjon og formidling.

Når kunstformidlingen har sunket betraktelig, har ressursene i kunstfeltet i større grad vært benyttet til forprosjekter og produksjon. Etter halvannet år er det en opphopning av nye produksjoner, særlig innenfor scenekunst og musikk, som venter på å bli formidlet til et publikum. Hvordan en slik «kø» av produksjoner skal løses mellom arrangører, programmerere, kuratorer, kunstnere, kompanier og ensembler er en av de store utfordringene kulturlivet står overfor. Noen prosjekter kan ha mistet sin aktualitet underveis og vil bli lagt bort uten å ha blitt vist, mens andre vil konkurrere med det nye som skal skapes framover.

Koronasituasjonen har gitt kunstfeltet økt kompetanse og viktige erfaringer med digital formidling og bruk av digitale plattformer. Den økte digitale formidlingen har hatt demokratiserende effekt, ettersom den muliggjør deltakelse uavhengig av geografisk tilhørighet. Nye nasjonale, så vel som internasjonale, formidlingsplattformer, nettverk og møteplasser er blitt etablert. Og digitale produksjoner er blitt egne produkter for formidling og salg i etterkant av selve arrangementet.

Det er samtidig blitt tydelig hvordan god digital formidling, av særlig scenekunst og musikk, er teknisk og økonomisk krevende. Det kan også synes som opphavspersoner og utøvere har tapt økonomisk i økningen i digital formidling, blant annet på grunn av svakere avtaleverk. Konsekvensene for kulturlivet på sikt av at mer innhold har vært gratis og betalingsviljen hos publikum muligens har sunket vil også være viktig å følge med på og å diskutere framover.

Festivaler, arrangører og arenaer har vært sterkt berørt av koronakrisen. Avlysninger, utsettelse og begrenset mobilitet har gitt stor usikkerhet i planleggingshorisont og økonomi. Nedgangen i produksjoner og arrangementer synes også ha gitt ringvirkninger blant underleverandørene, og arrangørene uttrykker bekymring for mangel på og tap av kompetanse innen teknisk produksjon. Om vi ser bort fra de økonomiske konsekvensene, har omstillingsviljen og -evnen vært stor. Mange har fått til digital formidling av innhold som opprinnelig var planlagt formidlet fysisk. Og fysiske arrangementer har vært tilpasset og gjennomført i mindre skala og for et nedjustert publikumsantall. Publikum har fått opplevelser i fellesskap i mindre grupper, eller har blitt ledet til opplevelser på egen hånd og på egen valgt tid ved hjelp av apper og kart.

Musikk

Musikkfeltet har vært hardt rammet av arrangementsforbud og smitteverntiltak. Feltet har vært og er fortsatt preget av stor usikkerhet, ekstraordinære tilpasninger, forbehold i avtaleinngåelser, til dels store tap og frafall av tjenesteytere og underleverandører.

Mange små sjangermiljøer er basert på transnasjonale samarbeid og utvekslinger. Isolasjonen har ført til flere oppdrag for kunstnere i Norge og en større samlet oppmerksomhet på norske kunstnere og produksjoner i hele musikkfeltet og mediebildet. Musikkbransje og arrangører i utlandet, der norske artister turnerer, kan være mye hardere rammet enn i Norge, med svakere offentlige støtte og kompensasjonsordninger. Også i lys av økt bevissthet om å begrense reising av klimahensyn vil den nasjonale og internasjonale mobiliteten være i en ny situasjon etter pandemien.

De siste årene har det vært større påtrykk av norske utøvere til det norske arrangørmarkedet, ettersom færre arrangerer konserter, og flere utøvere som før også spilte i utlandet, nå konkurrerer om de samme spillejobbene i Norge. Mange opplever at det er vanskelig å booke fordi arrangører ikke tør å forplikte seg. Det er også et inntrykk at mange artister har oppnådd dårligere avtaler med arrangørene enn før, i form av lavere honorar eller ved at de selv må stå som arrangør for egne konserter.

I 2020 ble et større antall festivaler avlyst eller utsatt. Etter hvert har flere gjennomført alternative festivaler og arrangementer med vekt på strømming og et mindre antall konserter med begrenset publikumsantall. Oppsummert ser antall festivaler foreløpig ut til å holde seg relativt konstant, men her kan det komme langtidsvirkninger som endrer bildet i de kommende årene.

Når noen faller fra, er det plass til nye initiativ, nye vilkår og ny konkurranse mellom arrangører, produksjonsapparat og andre bransjeaktører. Det er uro for at kunstnere og kompetanse ikke kommer tilbake etter å ha funnet annet arbeid. Mye kan tyde på at musikklivet under og etter pandemien vil ønske å skape prosjekter og formidlingsvirksomhet i nasjonale kontekster framfor internasjonal formidling og utveksling. Det gjenstår å se om en trend med økt lokal virksomhet og engasjement under pandemien vil føres videre når restriksjonene lettes. Det kan finnes et potensiale for mer kunstnerisk virksomhet rettet lokalt mot et kulturelt mangfold av både skapende, frivillig medvirkende, og publikumsgrupper.

Koronerulling på folkefinansieringsportalen Spleis.no er at av tiltakene som har kommet i stand under koronakrisen. Foto fra www.spleis.no

Musikkfeltets bruk av digitale kanaler har økt på flere måter under pandemien. I starten av pandemien ble det satt i gang en rekke strømmekonserter. Disse har lyktes i varierende grad, og publikums interesse har etter hvert vært dalende. Det kreves gjerne en profesjonell og kostnadskreven video- eller tv-produksjon for at digitale konserter skal bli god allmenn musikkformidling. Aktører med høy offentlig finansiering eller tilskudd fra kompensasjon- og stimuleringsordninger har hatt større handlingsrom enn

det frie feltet. Samtidig har lærdommer fra slik produksjon åpnet veien for økt bruk av opptak, produksjon og strømming, også i kombinasjon med levende konsert. Pandemien har gjort kunstnere, arrangører og bransje mer aktive i, og avhengig av, de digitale kanalene og plattformene for musikkproduksjon, markedsføring og sosial interaksjon. Den digitale kompetansen i feltet har økt, og flere musikere produserer promo-videoer og lydklipp for markedsføring selv. Det fremstår også som om utøverfeltet har blitt mer aktive i digitale kanaler som Facebook og YouTube. I periodene når det ikke har vært mulig å spille konserter har disse kanalene blitt viktige for å opprettholde aktualitet og kontakt med publikum.

Som alternativ til strømmekonserter har flere musikere og arrangører lagt opp til mer intime konserter med færre publikummere. Det har forsterket en trend med intim- og hjemme-hos- konserter fra tiden før pandemien. Slike konserter har noen viktige kvaliteter som kan bli mer framtrædende i arrangørfeltet, sammen med musikkproduksjon og arrangørvirksomhet med lokalt utspring og nedslagsfelt. Inntektsmulighetene for slike arrangementer vesentlig lavere enn tradisjonelle konsertarrangementer og krever annen finansiering.

En del band og ensembler har i løpet av koronaperioden begynt å operere med en mer fleksibel besetningsstørrelse. Eventuell karantene eller sykdom blant de medvirkende behøver ikke stoppe planlagte turneer, men kan la seg gjennomføre med en redusert besetning.

Scenekunst

Scenekunsten, som i særlig grad oppstår i dynamikken og møtet mellom utøvere og publikum i tid og i rom, har vært svært skadelidende i møte med smitterestriksjonene. Feltet har opplevd avlysninger og måttet endre formidlingsstrategier. Mest av alt har scenekunstnere måtte utsette prosjekter, noe som har ulike konsekvenser.

De mest åpenbare konsekvensene er de økonomiske; økte utgifter til nye prøveperioder, revidering av rollebesetning og engasjement av nye utøvere og andre medarbeidere, og reforhandling av avtaler med arenaer. Kunstnere, kompanier og aktører melder at de i stor grad har dekket inntektstap med egne, oppsparte midler og på bekostning av egne honorarer. De kunstneriske konsekvensene er også betydelige. Utsatte prosjekter må endres og tenkes på nytt i forhold til hvilken sosial kontekst prosjektet opprinnelig var tenkt realisert i, noe som kan svekke den kunstneriske relevansen. Pandemien har i stor grad påvirket de internasjonale samarbeidsprosjektene. Kompanienes utenlandsturneer er avlyst eller utsatt. Spesielt er mange produksjoner i dansefeltet umuliggjort fordi prosjektene i utgangspunktet er basert på internasjonale samarbeid med residensopphold.

Koronasituasjonen har også påvirket form og innhold i scenekunsten. Scenekunstnere har utforsket alternative formidlingsmåter som går ut over det tradisjonelle visningsrommet. Noen har satset på digital formidling på ulike plattformer. En allerede tydelig tendens til å skape produksjoner for visninger i uterommet; i naturen, i ulike byrom eller i sosiale rom på offentlige steder, er blitt forsterket. Også ulike publikasjoner og andre fordypnings- og kunnskapsprosjekter er blitt satt i gang og realisert. Tematisk har mange prosjekter dreid seg om ensomhet og isolasjon, noe som speiler virkelighetsopplevelsen under pandemien.

“Det Historiske Slaget om Bakgården” med Feil teater er en interaktiv forestilling som er spilt i bakgårder og uterom rundt i Oslo. Den har fått tilskudd fra Kulturfondets koronaordning. Forestillingen har også vært på turne med den kulturelle skolesekken i Oslo, hvor den ble kalt “det Historiske Slaget om Skolegården”. Foto: Lars Halvor Andreassen / Sentralen.

Visuell kunst

Billedkunstnere og kunsthåndverkere har i all hovedsak holdt prosjektene sine gående gjennom pandemien. Enten i form av å benytte nedstengningen til atelierarbeid, ved utvidet digitalt nettverksarbeid eller ved å finne frem til nye løsninger for spredning og formidling av kunstnerisk praksis – som utendørs- og digitale prosjekter og publikasjoner.

Nedstengningen av gallerier, museer og andre visningsrom har likevel rammet hardt. Svært mye visuell kunst er basert på et fysisk møte med publikum, på samme måte som bl.a. scenekunst og levende musikk. Koronakrisen har på grunn av avlysninger, utsettelse og uteblitte invitasjoner forverret mange kunstneres allerede utsatte lappeteppe-økonomi.

Et rikt kunstnerisk ytringsmangfold preger det visuelle feltet, og det er ingen tegn til at dette vil avta. I strid med antagelsen om at pandemien ville anspore til digitale kunstprosjekter, er det i stedet taktile og materialbaserte uttrykk som keramikk og skulptur som dominerer. Digital formidling av utstillinger har økt, men møter utfordringen i at objekt- og materialbasert kunst vanskelig kommer til sin rett på digitale flater. 2021 var «kryptokunstens» gjennombrudd internasjonalt, men dette fremstår foreløpig som et marginalt fenomen i Norge.

Pandemien ser ikke ut til å få tilsvarende konsekvenser for kunstsalg som finanskrisen i 2008. Etter et bratt fall i kunstomsetningen i begynnelsen av 2020, tok omsetningen seg opp igjen mot slutten av året, jf. Bildende kunstneres hjelpefond. Man har sett økning av både kunstnerdrevne visningssteder og kommersielle gallerier i løpet av pandemien. En følge av at utstillinger og endringer i programmeringen snarere enn avlysninger på de mest attraktive og etablerte visningsstedene i storbyene, samt reiserestriksjonene - ser ut til å være en økt geografisk spredning av utstillingsvirksomhet på lokale visningssteder.

Internasjonale kontaktnett er blitt svekket som følge av reiserestriksjoner og at kunstmesser, festivaler, biennaler og konferanser er blitt utsatt eller overført digitalt. Konsekvensen er at færre kunstnere når ut utenfor landegrensene, og at færre utenlandske navn inviteres inn. Samtidig ser vi en åpenhet og vilje til å kommunisere nasjonalt og internasjonalt gjennom med digitale møter, nettverk og workshops.

Tematisk har rådet sett politiske temaer i tilknytning til pandemien og kunstneres arbeids- og levevilkår. Det kan også synes som om tilbaketrekningen til hjemmet og det nære har ført til at man kanskje ser på sitt kunstneriske virke på en ny måte. Man analyserer, oppsummerer og samler lengre kunstnerskap som gjerne resulterer i større bokprosjekter, det være seg monografier, utvidede kataloger eller bøker om teori.

Litteratur

Skriving og utgivelse av bøker har i stor grad fortsatt som før under pandemien. Antall søknader til produksjonsstøtteordninger og påmeldinger til innkjøpsordningene har i hovedsak vært stabile. Tendensen med vekst i antall påmeldinger til de automatiske skjønnlitterære ordningene har ikke avtatt. Strømmingen av litteratur har fortsatt å øke. Dette har intensivert diskusjonen om rettigheter og fordeling av lydbokkronene. En ny kollektiv avtale mellom de skjønnlitterære forfatterne og forleggerne kom på plass sommeren 2021. Forfatternes oppdrag og fremføringsinntekter har imidlertid falt som følge av pandemien, samtidig som Norsk Forfattersentrum har laget honorartabeller tilpasset digitale arrangementer. Det er uklart hvordan en overgang til flere digitale arrangementer vil slå ut for forfatterøkonomien på sikt.

Mange litteraturformidlingsarenaer har opprettholdt tilnærmet normalt aktivitetsnivå ved å satse på strømming av arrangementer og annen formidling på digitale flater. Det meldes om at koronarestriksjonene har ført til tapte billettinntekter og ofte merutgifter i forbindelse med digital formidling.

Det er fortsatt stor variasjon i hva som tematiseres i litteraturen. Det er kommet noen flere bøker enn vanlig som tar for seg temaer relatert til koronapandemien, slik som bakterier og virus, svartedauden og tidligere tiders pandemier, ensomhet og isolasjon.

Tidsskrift og kritikk

Tidsskriftene synes ikke å være særlig økonomisk berørt av koronasituasjonen. Nye aktører fra ulike fagområder, miljøer og landsdeler har dukket opp, og det rapporteres positivt om flere lesere og abonnenter på papir og nett.

Samtidig påvirkes innholdet i tidsskriftene av at kunst- og kulturprodukter som vises og formidles i fysiske sosiale felles rom har vært sterkt rammet. Kritikken, anmelderiet og kommentarsjangeren har et kunstnerisk produkt og et fysisk møte med et publikum som sin forutsetning. Vakuemet synes å ha økt interessen for generell refleksjon og debatt om kunst og kultur.

Området kulturtidsskrift og kritikk var allerede før pandemien inntraff preget av digital omstilling i produksjon og formidling. Pandemien synes å ha hatt en akselererende effekt på denne utviklingen. Rådet ser økt interesse for bredden av teksttyper, som grunnlag for refleksjon om kunst og kultur, som kulturtidsskriftene og kritikken leverer.

Kulturvern

Målgruppen for de frie prosjektmidlene til kulturvern er svært sammensatt ettersom den omfatter både frivillige lag og organisasjoner, privatpersoner, ulike stiftelser, museer, arkiv, bibliotek, kommuner, fylkeskommuner, dokumentarfilmskapere og forlag.

Selv om det i mindre grad enn på andre felt har kommet eksplisitt fram av søknadsporteføljen på kulturvern, har pandemien gitt betydelige utfordringer for både det frivillige kulturvernet og for museene. Videre har forlag og aktører som arbeider med dokumentarfilm vært berørt av koronasituasjonen. Innholdsmessig har rådet merket seg hvordan formidlingsaktører har laget utstillinger og andre formidlingsprosjekter som setter pandemien i en historisk og samfunnsmessig sammenheng.

Tverrgående områder

Den tverrfaglige og tverrkunstneriske aktiviteten i feltet er preget på samme måte som på de øvrige fagområdene. Rådet ser særlig at reiserestriksjonene har påvirket mulighetene til å hente inn internasjonale gjestekuratorer til arenaene. Samtidig har det kommet til syne nye tverrfaglige samarbeid, som tyder på at aktører har hatt bedre tid til å initiere, planlegge og utarbeide prosjekter sammen med andre i denne perioden.

For mange arenaer, kunstnere og kulturarbeidere har både aktivitet og inntekt falt bort. Flere har tatt i bruk egen arbeidskraft eller innleid ekspertise for å oppgradere lokaler og infrastruktur for produksjon og formidling. Rådet ser også tendenser til utvikling og utprøving av nye arenamodeller, ny praksis eller nye produksjons-/formidlingsformer, både på fysiske og digitale plattformer. Flere har også fremmet behov for strømmeutstyr eller annen oppgradering, tilpasning eller investering knyttet til digital formidling.

De fleste kunst- og kulturarenaer har vært stengt i store deler av 2020 og mange vet fortsatt ikke når publikum kan komme tilbake. Her fra Black Box Teater i Oslo. Plakat produsert av Oda Tømte og Kristoffer Busch. Foto: Anna Penkova.

Kulturfondet i gjenåpning og gjenoppbygging

Samfunnet og kultursektoren er nå omsider åpnet, og det er igjen tillat å samles. Samtidig er det fortsatt noe usikkerhet knyttet til smittesituasjon og mulighet for nye lokale restriksjoner.

Kulturrådet ser at kunst- og kulturfeltene vil være preget av koronakonsekvenser i lang tid, og vi vil fortsette å ha temaet høyt på dagsorden. Gode analyser av feltene og dialog med kulturaktørene vil være viktig for sikre at tilskuddsordninger og forvaltning gir best mulige vilkår for det frie feltet i etterdønningene av pandemien. Rådet er særlig opptatt av å følge med på flaskehalsproblematikken, kunstnerøkonomien, mangfold og rekruttering til feltet, og kulturarenaenes betydning som ytringsrom og lim i samfunnet.

Kulturfondet er av særlig stor betydning for det frie feltet, og har potensiale til å spille en enda større rolle i gjenåpningen av kulturlivet og i å imøtekomme de ekstra utfordringene som følger av pandemien. Rådet vil særlig peke på betydningen fondets arrangør-, festival- og arenaordninger har for å sikre at publikum over hele landet får tilgang til det som er skapt, at artister og kunstnere igjen får betalte oppdrag, og at arrangør- og formidlingskompetanse beholdes og utvikles. Og de åpne prosjektstøtteordningene i Kulturfondet er avgjørende for å bidra til økt skapermangfold og en bærekraftig kunstnerøkonomi.

Samlet sett utgjør Kulturfondet et finmasket system som stimulerer kunst- og kulturfeltet til aktivitet, risiko og frie ytringer og som sikrer publikum tilgang til et rikt og mangfoldig kulturtilbud- et system som er godt kjent for kulturaktørene, som kan tilpasses utenforliggende endringer og som fordeles på armlengdes avstand fra politikken.

Rådet ser fram til å være med å bidra til gjenoppbygging av et levende kunst- og kulturliv.